

БІРЖОВА ТОРГІВЛЯ ТОВАРНИМИ ДЕРИВАТИВАМИ НА АГРАРНУ ПРОДУКЦІЮ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В. О. ЯВОРСЬКА, кандидат економічних наук,
доцент кафедри біржової діяльності
**Національний університет біоресурсів
і природокористування України**
e-mail: vali2009@ukr.net

Анотація. *Визначено, що глобалізація економічних і фінансових процесів сприяла посиленню інтеграційних зв'язків між усіма складовими світового господарства. Мета дослідження – визначення сучасного стану та напрямів розвитку світового ринку товарних деривативів на аграрну продукцію в умовах посилення інтеграції між товарними і фінансовими ринками. Основними методами дослідження стали аналіз і синтез, статистичні методи опрацювання даних.*

Проаналізовано сучасний стан світової торгівлі деривативами, який свідчить про масштабність та динамічний розвиток в останнє десятиліття. На особливу увагу заслуговує встановлення приросту обсягів торгівлі товарними деривативами на аграрну продукцію останніми роками. Виявлено, що основними напрямами розвитку біржової торгівлі товарними деривативами є: продовження консолідаційних процесів, удосконалення технологічного рівня бірж; розробка і впровадження нових видів товарних деривативів; «фінансіалізація» товарних деривативів.

Відзначено, що за умов низького розвитку вітчизняного ринку товарних деривативів, постає необхідність у поширенні практики використання даних видів інструментів на світових біржових майданчиках та прискоренні розвитку внутрішнього біржового ринку товарних деривативів на основні види сільськогосподарської експорторієнтованої продукції.

Ключові слова: *біржова торгівля, товарні деривативи, аграрна продукція, ф'ючерси, опціони, біржовий ринок*

Актуальність. *Глобалізація економічних і фінансових процесів сприяла посиленню інтеграційних зв'язків між усіма складовими світового господарства. За останні два десятиліття рівень розвитку біржової торгівлі став одним із яскравих результатів процесів економічної глобалізації.*

За таких умов, з одного боку, значно розширилися можливості окремих країн у адаптації та впровадженні передових технологій та розширенні доступу до нових інноваційних біржових інструментів, а з іншої – відбулося значне загострення конкуренції між провідними біржами, яка поклала початок консолідаційним процесам.

Як результат, сучасний світовий біржовий ринок товарних деривативів вражає своєю масштабністю та прогресивним розвитком. На ринку сільськогосподарської продукції товарні деривативи нині забезпечують ефективне управління ціновими ризиками, а також мають інвестиційне застосування. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває поглиблення досліджень сучасного стану та перспектив розвитку світового біржового ринку товарних деривативів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика досліджень біржового ринку товарних деривативів знайшла своє відображення в працях зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: М. Даніеля, О. Дегтярьової, Р. МакДональда, В. Еворса [4], Дж. Маршала, М. Солодкого [1–3], О. Сохацької, та інших.

Мета дослідження – визначення сучасного стану та напрямів розвитку світового ринку товарних деривативів на аграрну продукцію в умовах посилення інтеграції між товарними і фінансовими біржовими ринками.

Матеріали і методи дослідження. У статті розглянуто зарубіжні та вітчизняні праці з вивчення біржової торгівлі товарними деривативами. Основними методами дослідження є аналіз і синтез для формулювання теоретичних узагальнень і висновків, статистичні методи для опрацювання даних.

Результати дослідження та їх обговорення. Біржова торгівля товарними деривативами пройшла тривалий еволюційний розвиток. Нині біржові товарні деривативи активно використовуються учасниками ринку як з метою хеджування, так і в інвестиційних стратегіях. Незважаючи на бурхливий розвиток біржової торгівлі фінансовими інструментами, торгівля товарними деривативами також характеризується систематичним зростанням.

Аналіз сучасного стану світової біржової торгівлі товарними і фінансовими деривативами свідчить про тенденцію динамічного зростання. Так, в 2015 р., за даними Асоціації ф'ючерсної індустрії, загальний обсяг торгівлі ф'ючерсами та опціонами на світових біржах становив 24,78 млрд контрактів, що на 13,5 % вище за попередній рік. Це був рекордний показник з 2010 р. [4].

Основним рушійним елементом даної тенденції стало значне зростання торгівлі в Азійсько-тихоокеанському регіоні. Загальне підвищення обсягів біржової торгівлі на азійських біржах в 2015 р., порівняно з 2014 р., становило 33,7% і досягло рівня 9,7 млрд угод. Це найвищий показник для даного географічного регіону з 2011 р. Необхідно зазначити, що більшість світових біржових асоціацій у систематизації статистичних даних часто використовують підхід групування бірж за географічними регіонами (рис. 2) [4].

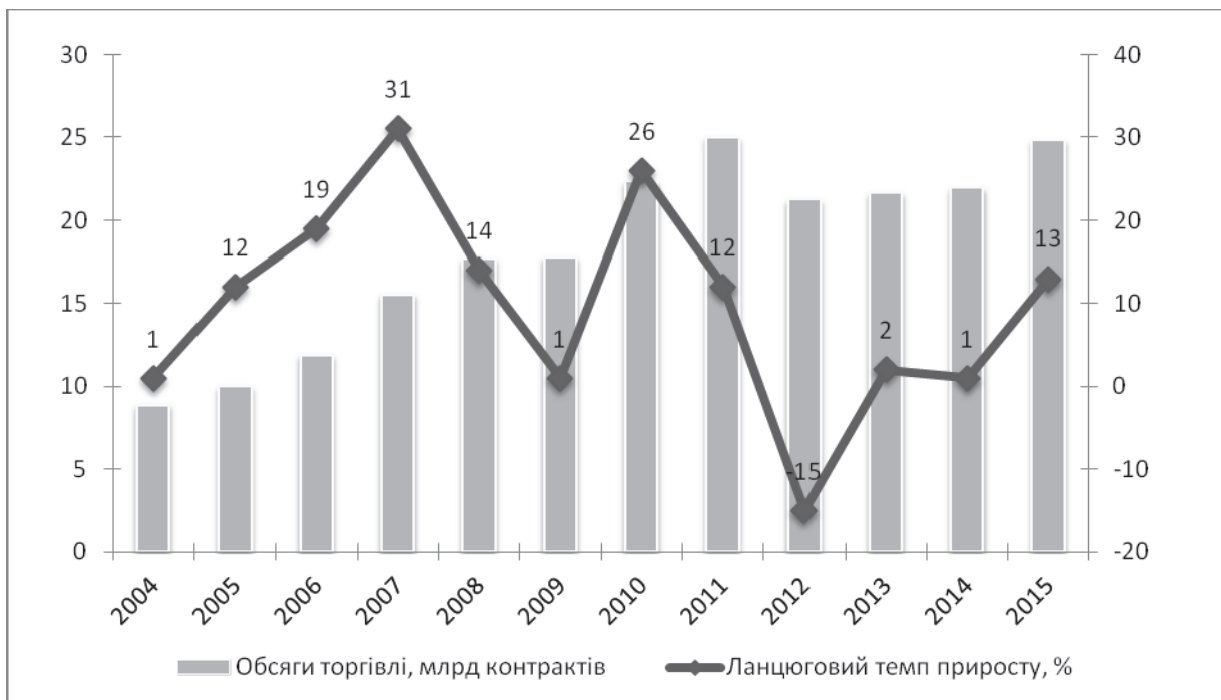

Рис. 1. Динаміка обсягів світової біржової торгівлі та ланцюговий темп приросту за 2004–2015 роки*

*Примітка. Побудовано автором за даними Асоціації ф'ючерсної індустрії [4].

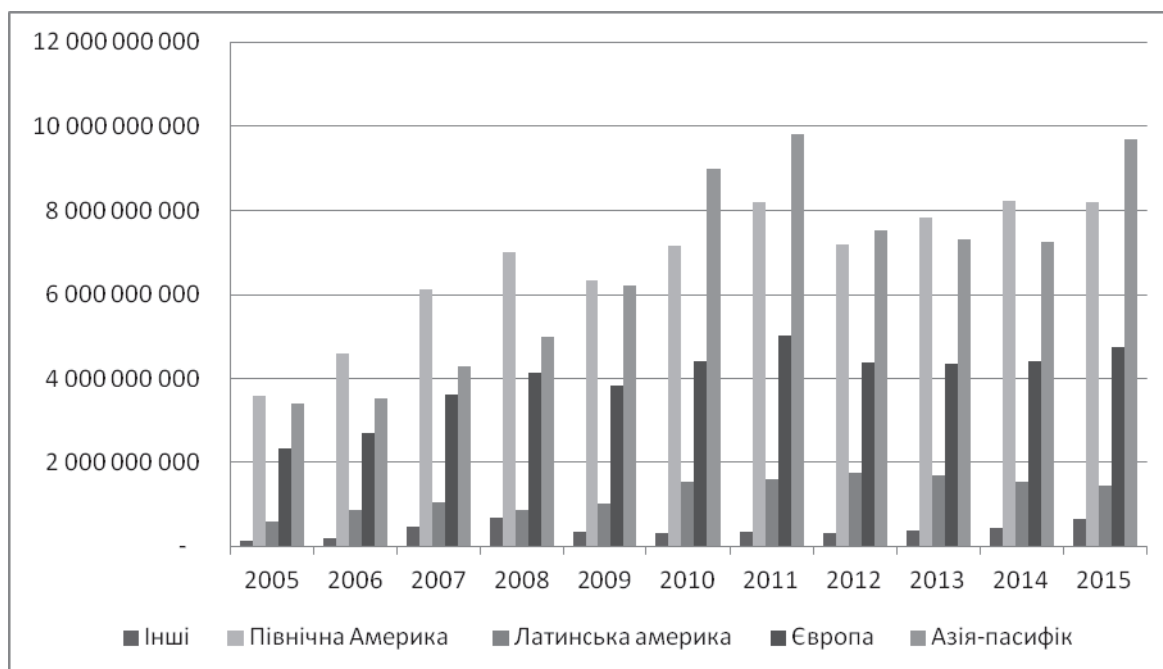

Рис. 2. Структура світового біржового ринку деривативів за географічними регіонами, млрд угод*

*Примітка [4].

Як показує загальна оцінка динаміки та структури біржової торгівлі деривативами за географічними регіонами в 2015 р. провідні позиції біржових ринків Північної Америки за останні 2 роки потіснив Азійсько-

тихоокеанський регіон, яскравими представниками якого є біржі Китаю, Індії, Кореї та Сінгапуру [4].

Аналіз торгівлі на біржах Європи свідчить також про її зростання на 8,2% в 2015 р. (4,77 млрд контрактів). Водночас зниження торгівлі спостерігалось як на біржах Північної Америки на 0,2% (8,19), так і Латинської Америки на 4,4% (1,45 млрд контрактів) [4].

Враховуючи вищезазначене, у 2015 р. структуру світової торгівлі деривативами за географічними регіонами на біржовому ринку можна сегментувати за таким рейтингом [4]:

1. Азія-пасифік – 39%.
2. Північна Америка – 33%.
3. Європа – 19.
4. Латинська Америка – 9%.

Тривала еволюція світової біржової торгівлі сприяла витісненню з біржових майданчиків угод, які передбачали реальну поставку товарів, а саме: спотових та форвардних контрактів. У зв'язку з цим, сучасна біржова торгівля на світових біржах представлена в основному двома видами строкових угод або деривативів – ф'ючерсами та опціонами [1–3].

Оцінка структури світової біржової торгівлі за видами біржових угод свідчить про те, що в 2015 р. переважала торгівля ф'ючерсними контрактами (14,5 млрд контрактів). Так, приріст торгівлі ф'ючерсами в 2015 р. становив 16,9%, тоді як біржова торгівля опціонами зросла лише на 6,1% (рис. 3) [4].

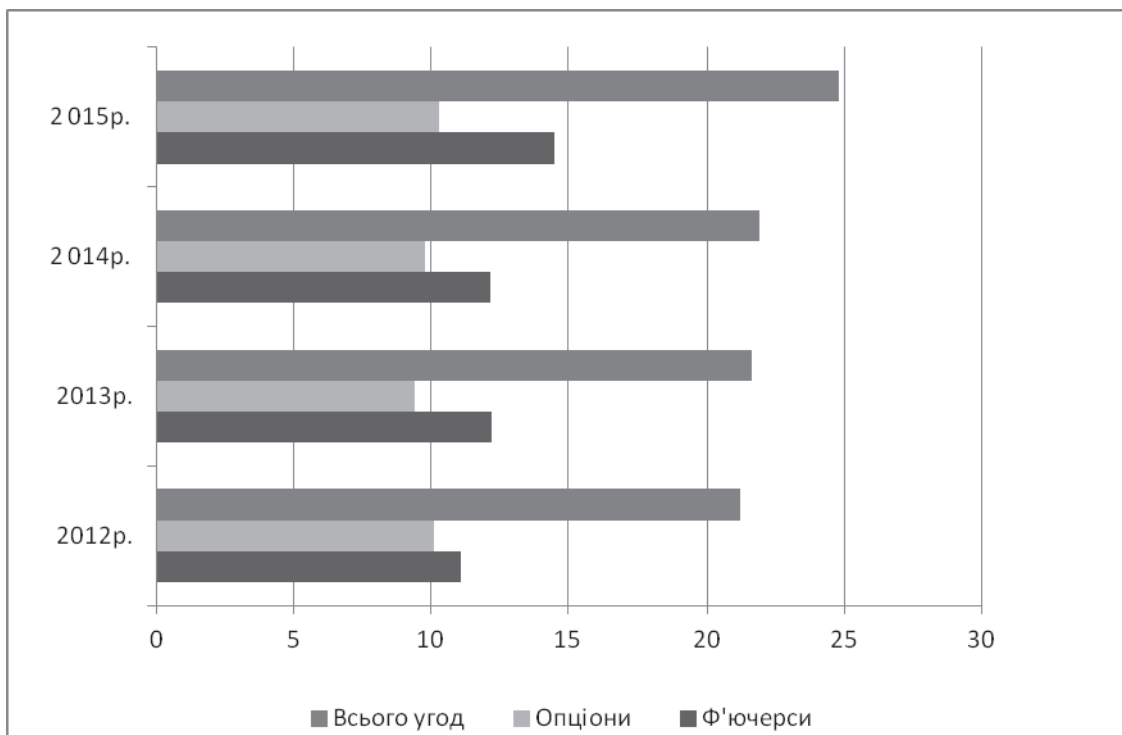

Рис. 3. Структура світової біржової торгівлі за видами деривативів у період з 2012 до 2015 року, млрд угод*

*Примітка. Побудовано автором на основі даних Асоціації ф'ючерсної індустрії [4].

Вивчення зарубіжного досвіду біржової торгівлі свідчить, що зародження перших біржових операцій почалося з товарних деривативів, а саме: ф'ючерсів на сільськогосподарську продукцію (1865 р.) на Чиказькій товарній біржі, тоді як широке застосування фінансових деривативів почалося наприкінці минулого століття. При цьому, за темпами зростання та обсягами торгівлі нині переважають фінансові деривативи. Лише кризові явища на фінансовому ринку з 2008 р. сприяли підвищенню попиту на більш стабільні товарні деривативи. У сучасних умовах ці інструменти виражають високий попит з боку не тільки хеджерів, а й інвесторів [1, 2].

Оцінка структури світової торгівлі деривативами за видами базових активів відображена в таблиці.

Структура світової торгівлі деривативами за видами базових активів, млрд угод*

Біржовий сектор	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Зміна 2015 р. до 2014 р., %
Фондові індекси	7,4	8,5	6,0	5,4	7,3	8,3	+14
Цінні папери	6,3	7,1	6,5	6,4	4,9	4,9	-
Відсоткові ставки	3,2	3,5	3,0	3,3	3,3	3,3	-
С.-г. продукція	1,3	1	1,3	1,2	1,4	1,6	+14
Енергоресурси	0,7	0,8	0,9	1,3	1,2	1,4	+17
Валюта	2,5	3,1	2,4	2,5	2,1	2,8	+33
Кольорові метали	0,6	0,4	0,6	0,6	0,9	1,3	+44
Дорогоцінні метали	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	-25
Інші види	0,1	0,2	0,2	0,5	0,4	0,9	+125
Всього	22,4	24,98	21,17	21,64	21,90	24,80	+13

*Примітка. Побудовано автором на основі даних Асоціації ф'ючерсної індустрії [4].

Необхідно зазначити, що останніми роками частка торгівлі товарними деривативами продовжує зростати. Так, з 2014 р. її показники підвищилися на 14% і в загальному обсязі світової біржової торгівлі частка інструментів на аграрну продукцію становила 6,5 % [4].

Водночас, значне підвищення обсягів торгів спостерігається по групі «інші види» – 125%, кольорові метали – 44%, валюта – 33%, енергоресурси – 17%, фондові індекси – 14%. Тоді як значне зниження світової торгівлі спостерігається по біржових інструментах на дорогоцінні метали – 25%, що свідчить про відносну стабілізацію світового біржового ринку [4].

Порівняльна структура світової біржової торгівлі товарними деривативами у 2015 р. (рис. 4) свідчить про те, що найбільшу частку в ній становить аграрна продукція – 35%. Друге місце посідають енергоресурси – 30%, третє – кольорові метали (28%) і четверте місце – дорогоцінні метали – 7% [4].

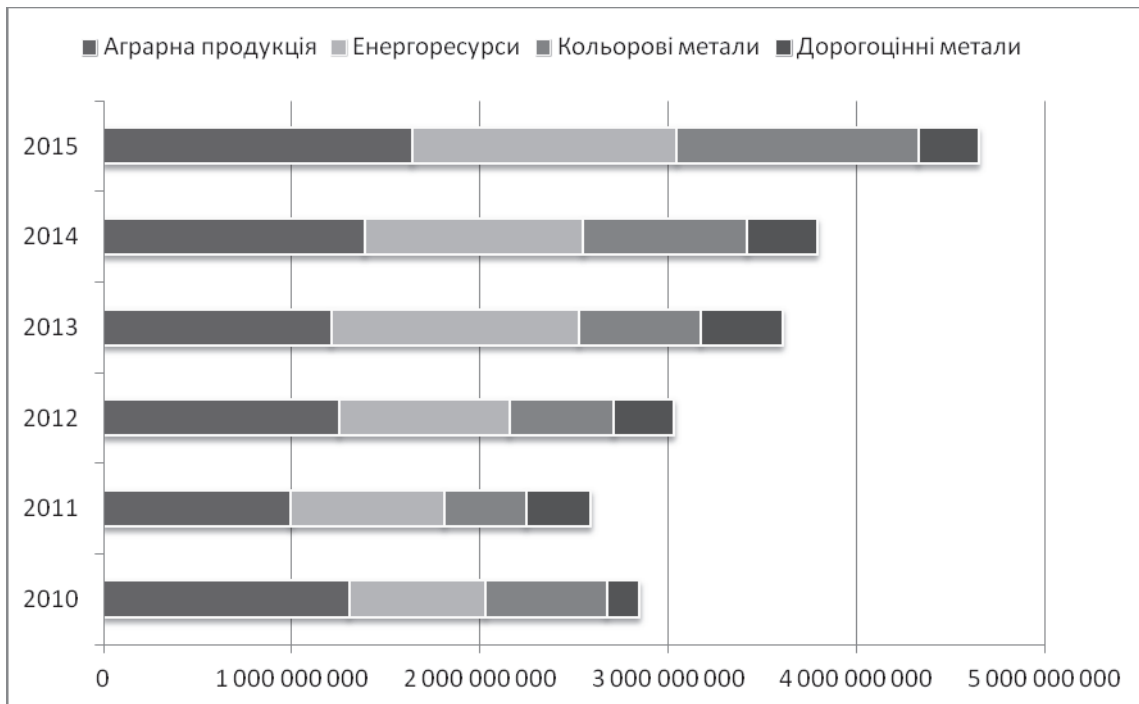

Рис. 4. Динаміка структури біржової торгівлі товарними деривативами за видами базових активів у 2010–2015 роках*

*Примітка. Побудовано автором на основі даних Асоціації ф'ючерсної індустрії [4].

Таким чином, можна стверджувати що останніми роками значно зросла торгівля товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію на світових біржах. Використання товарних деривативів без поставки базових активів прирівняло їх до фінансових інструментів. У світовій практиці цей процес набув назви «фінансіалізація». Фінансіалізація оптимізувала умови використання товарних деривативів з метою розміщення в них інвестиційних коштів трейдерами.

Разом з тим, стрімкі трансформаційні зміни світової торгівлі товарними деривативами практично не вплинули на прискорення розвитку торгівлі товарними деривативами на аграрну продукцію в нашій країні. За цих умов, особливої актуальності набуває поширення можливостей застосування товарних деривативів світових бірж у практиці вітчизняних учасників аграрного ринку та поштовху до паралельного розвитку внутрішньої торгівлі товарними деривативами на основні види сільськогосподарської експортоорієнтованої продукції.

Висновки і перспективи. Отже, нині можна стверджувати про підвищення ролі товарних деривативів на світових біржових майданчиках і збереження тенденцій щорічного зростання біржової торгівлі цими інструментами за рахунок збільшення попиту і пропозиції на товарних ринках, а також інвестиційної привабливості.

Водночас, до перспективних напрямів розвитку світової біржової торгівлі товарними деривативами на аграрну продукцію в умовах глобалізації світових товарних і фінансових ринків необхідно віднести: продовження консолідаційних процесів товарних і фондових бірж,

удосконалення технологічного рівня бірж із переходом винятково на електронну систему торгівлі; розробка і впровадження нових видів товарних деривативів; «фінансіалізація» товарних деривативів і поширення їх використання як об'єкта інвестицій.

Список літератури

1. Солодкий М. О. Біржова торгівля товарними деривативами: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні / М. О. Солодкий, В. О. Яворська. – К. : КОМПРИНТ, 2015. – 287 с.
2. Солодкий М. О. Біржовий товарний ринок / М. О. Солодкий, В. О. Яворська. – К. : КОМПРИНТ, 2015. – 576 с.
3. Солодкий М. О. Розвиток світового біржового ринку деривативів / М. О. Солодкий, В. О. Гниляк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 8. – С. 3–8.
4. Will Acworth (2015). Annual Survey: Global Derivatives Volume Asia Takes the Lead. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.futuresindustry.org.

References

1. Solodkyi, M. O., Yavorska, V. O. (2015). «Commodity derivatives trading: world experience and perspective development in Ukraine». – K.: TsP KOMPRYNT. – 287 p.
2. Solodkyi, M. O., Yavorska, V. O. (2015). «Commodity exchange market». – K.: TsP KOMPRYNT. – 576 p.
3. Solodkyi, M. O., Hnyliak, V. O. (2012). «Development of world commodity derivatives market» // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – № 8. – P. 3–8.
4. Will Acworth (2015). Annual Survey: Global Derivatives Volume Asia Takes the Lead: www.futuresindustry.org.

БИРЖЕВАЯ ТОРГОВЛЯ ТОВАРНЫМИ ДЕРИВАТИВАМИ НА АГРАРНУЮ ПРОДУКЦИЮ В КОНТЕКСТЕ МИРОВОЙ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В. О. Яворская

***Аннотация.** Определено, что глобализация экономических и финансовых процессов способствовала усилению интеграционных связей между всеми составляющими мирового хозяйства. Цель исследования – определение современного состояния и направлений развития мирового рынка товарных деривативов на аграрную продукцию в условиях усиления интеграции между товарными и финансовыми рынками. Основными методами исследования стали анализ и синтез, статистические методы исследования.*

Проанализировано современное состояние мировой торговли деривативами, которое свидетельствует о масштабности и динамичном развитии в последнее десятилетие. Особого внимания заслуживает установление прироста объемов торговли товарными деривативами на аграрную продукцию в последние годы. Выявлено, что

основными направлениями развития биржевой торговли товарными деривативами являются: продолжение консолидационных процессов, совершенствование технологического уровня бирж; разработка и внедрение новых видов товарных деривативов; «финансализации» товарных деривативов.

Отмечено, что в условиях низкого развития отечественного рынка товарных деривативов, возникает необходимость в распространении практики использования данных видов инструментов на мировых биржевых площадках и ускорении развития внутреннего биржевого рынка товарных деривативов на основные виды сельскохозяйственной экспортоориентированной продукции.

Ключевые слова: биржевая торговля, товарные деривативы, аграрная продукция, фьючерсы, опционы, биржевой рынок

EXCHANGE TRADING OF COMMODITY DERIVATIVES ON AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE WORLD GLOBALIZATION

V. O. Yaworska

Abstract. *In the article determined that the globalization of economic and financial integration processes contribute to strengthening relations between all components of the world economy. The aim of the article was to determine the current state and perspectives of the global commodity derivatives markets for agricultural products in terms of strengthening integration between commodity and financial markets. The main methods of study were analysis and synthesis, statistical methods of data processing.*

The current state of world derivatives trading analyzed, which indicated the scale and dynamic development in the last decade. Special attention is paid for increasing of agricultural commodity derivatives trading in recent years. Indicated the main directions of commodity derivatives trading development are: continuing of consolidation processes, improving of the technological level of exchanges; the development and introduction of new types of commodity derivatives; "financialisation" of commodity derivatives.

It is noted that in conditions of low level of commodity derivatives market development, there is a need in the spread of the practice of using these types of tools in the global markets and providing the domestic commodity derivatives market development for major agricultural export products.

Keywords: *exchange trading, commodity derivatives, agricultural products, futures, options, exchange market*